

ks. Leszek Poleszak SCJ

Wyższe Seminarium Misyjne Księży Sercanów w Stadnikach

ORCID: 0000-0001-5408-0809; e-mail: lpoleszak@scj.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.22.007.15821>

WYMIAR WSPÓLNOTOWY ŻYCIA ZAKONNEGO COMMUNITY DIMENSION OF RELIGIOUS LIFE

Abstrakt

Życie wspólnotowe obok praktyki rad ewangelicznych na wzór Jezusa Chrystusa należy do zasadniczych elementów życia zakonnego. Artykuł omawia źródła teologiczne wspólnoty zakonnej, ukazując jej podstawy biblijne oraz inspirację, jaką czerpie z wewnętrznego życia Trójcy Przenajświętszej. W drugiej części zostają przedstawione niektóre praktyczne i współczesne elementy wymiaru wspólnotowego.

Słowa kluczowe: wspólnota zakonna, jedność, życie konsekrowane, świadectwo, misja

Abstract

Community life, along with the practice of the evangelical counsels in imitation of Jesus Christ, is one of the essential elements of religious life. The article discusses the theological sources of the religious community, showing its biblical foundations and the inspiration which it draws from the inner life of the Holy Trinity. The second part presents some practical and contemporary elements of the community dimension.

Keywords: religious community, unity, consecrated life, testimony, mission

Wstęp

Życie wspólne jest jedną z charakterystycznych cech powołania zakonnego. Oprócz praktyki rad ewangelicznych czystości, ubóstwa i posłuszeństwa na wzór Jezusa Chrystusa, osoby zakonne podejmują życie we wspólnocie zgodnie z charyzmatem instytutu, do którego należą. Celem artykułu jest wskazanie na podstawowe źródła wymiaru wspólnotowego życia zakonnego oraz ukazanie niektórych jego praktycznych elementów.

1. Podstawy wymiaru wspólnotowego życia zakonnego

Wymiar wspólnotowy życia zakonnego nawiązuje wpieryw do istoty życia Kościoła, który jest szczególnym rodzajem wspólnoty. „Chrystus, jedyny Pośrednik, ustanowił swój święty Kościół, tę wspólnotę wiary, nadziei i miłości tu na ziemi, jako widzialny organizm; nieustannie go też podtrzymuje; przez niego prawdę i łaskę rozlewa na wszystkich”¹. Wzorem dla wspólnoty zakonnej jest pierwotna wspólnota Kościoła, którą charakteryzuje jedność serca i jedność duszy (por. Dz 4,32), trwanie w nauce ewangelicznej, święta liturgia, a zwłaszcza wspólnota eucharystyczna, co pozwala jej trwać na modlitwie i we wspólnocie tego samego ducha (por. 2,42)². Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis* przypomina, że „zakonnicy, jako członki Chrystusa, winni w braterskim obcowaniu wzajemnie się wyprzedzać w okazywaniu szacunku (por. Rz 12,10), jedni drugich brzemiona nosząc (por. Ga 6,2). Skoro bowiem miłość Boża rozlana została w sercach przez Ducha Świętego (por. Rz 5,5), to wspólnota jako prawdziwa rodzina zgromadzona w imię Pana raduje się Jego obecnością (por. Mt 18,20). (...) Ponadto jedność braterska objawia nam nadejście Chrystusa (por. J 13,35; 17,21) i z niej promieniuje wielka moc apostołowania”³.

¹ II SOBÓR WATYKAŃSKI, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Rzym 1964 (dalej: KK), 8.

² Por. II SOBÓR WATYKAŃSKI, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, Rzym 1965 (dalej: DZ), 15.

³ DZ 15.

Przytoczone fragmenty nauczania II Soboru Watykańskiego, odwołujące się do biblijnych podstaw wspólnoty zakonnej, wskazują jednocześnie na to, co stanowi o „naturalnych” podstawach braterskiej wspólnoty, którymi nie jest formalne zobowiązanie się do przestrzegania tej samej reguły, ale jakość relacji międzysobowych wynikająca z faktu stworzenia człowieka jako istoty ludzkiej przeznaczonej do wspólnoty. Powołanie człowieka do głębokiej więzi z Bogiem i do powszechnego braterstwa sprawia, że może się on rozwijać najpełniej właśnie w relacji do drugiego człowieka i do Boga.

1.1. Wspólnota zakonna – odwzorowaniem życia

Trójcy Przenajświętszej

Doskonałym wzorem dla wspólnoty zakonnej jest wewnętrzne życie Trójcy Przenajświętszej⁴. W adhortacji *Vita consecrata* św. Jan Paweł II podkreślił, że właśnie wymiar komunijny wspólnoty zakonnej, której wzorem jest jedność Ojca, Syna i Ducha Świętego, staje się wymownym znakiem *signum fraternitatis*, wskazującym na komunię i braterstwo jako oczywisty kontekst realizowania powołania do świętości. Warto przytoczyć tutaj te znamienne słowa: „W rzeczywistości bowiem Kościół *jest w swej istocie tajemnicą komunii*, «ludem zgromadzonym przez jedność Ojca, Syna i Ducha Świętego». Życie braterskie ma odzwierciedlać głębię i bogactwo tej tajemnicy, tworząc ludzką przestrzeń zamieszkałą przez Trójcę Przenajświętszą, która w ten sposób rozlewa w historii dary komunii, właściwe dla trzech Boskich Osób. W życiu Kościoła wiele jest dziedzin i form, w których wyraża się ta braterska komunia. Niewątpliwą zasługą życia konsekrowanego jest to, że właśnie dzięki niemu Kościół nadal żywo odczuwa potrzebę braterstwa jako wyznania wiary w Trójcę⁵.”

⁴ Wśród różnych analogii używanych w teologii życia zakonnego posługujemy się również odniesieniem do Trójcy Przenajświętszej. O ograniczeniach związanych z tym porównaniem można przeczytać w artykule: D. KOWALCZYK, *La Trinità, la famiglia umana e la comunità religiosa. Opportunità e limiti delle analogie trinitarie*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 1(29) (2021), s. 163-187.

⁵ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostołska *Vita consecrata*, Rzym 1996 (dalej: VC), 41.

W tym kontekście wydaje się jasne, że tym, co powinno dominować w realizowaniu powołania do życia zakonnego jest właśnie „duchowość komunii”⁶, która staje się programem świętości dla całej wspólnoty Kościoła. Poprzez jej pryzmat winny być odczytywane wszystkie inne funkcje i zadania w życiu zakonnym, a także konkretne problemy życia codziennego (np. obecność starszych we wspólnocie, zadania władzy czy dialog)⁷. Duchowość komunii charakteryzuje relacja, jaka zachodzi pomiędzy miłością, wspólnotą i darem. Możemy powiedzieć wprost, że te trzy rzeczywistości – w perspektywie wzoru, jaki otrzymujemy w relacji trynitarnej – wzajemnie się przenikają i utożsamiają (miłość = wspólnota = dar). Słuszne jest więc stwierdzenie, które zostało zawarte w instrukcji Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego *Congregavit nos in unum Christi amor*: „Wspólnota zakonna nie jest zwykłym zgromadzeniem chrześcijan poszukujących osobistej doskonałości. W znacznie głębszym sensie jest udziałem w Kościele-tajemnicy i jest świadectwem o nim jako żywe odzwierciedlenie i szczególnie urzeczywistnienie jego «komunii», wielkiej trynitarnej «*koinonii*», w którą Ojciec zechciał włączyć ludzi w Synu i w Duchu Świętym”⁸.

1.2. Wspólnota zakonna wyrazem i realizacją chrystocentrycznej i trynitarnej Komunii osób w Kościele

Wspólnota zakonna to grupa osób zjednoczonych ze sobą więzami miłości, naśladowujących przykład życia i miłości Jezusa Chrystusa, który stanowi dla nich wzór do naśladowania. To Syn Boży gromadzi osoby powołane przez Ojca wokół siebie, aby mogły one realizować charyzmat otrzymany przez Ducha Świętego. W ten sposób życie zakonne staje się

⁶ VC 50.

⁷ Por. J. W. GOGOLA, *Duchowość osób konsekrowanych w świetle adhortacji Jana Pawła II Vita consecrata*, „Polonia Sacra” 3(36) (2014), s. 40-41.

⁸ KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, Instrukcja o życiu braterskim we wspólnocie *Congregavit nos in unum Christi amor*, Rzym 1994 (dalej: ŻBW), 2.

miejszem i drogą szczególnej realizacji miłości do Boga i do braci. Właśnie ta miłość stanowi duszę wspólnoty i jest doskonałym wypełnieniem prawa. Poprzez nieustanne ukierunkowanie na bycie „dla” innych, stanowiące o misji danej rodziny zakonnej, życie we wspólnocie staje się prawdziwą „szkołą miłości” i szansą do wzajemnego ubogacania (duchowego, moralnego, uczuciowego, psychologicznego i kulturalnego). „Wspólnota zakonna – przez swoją strukturę, swoje motywacje i swoje zasadnicze wartości – sprawia, że dar braterstwa ofiarowany przez Chrystusa całemu Kościołowi jest dla wszystkich widziany i zawsze obecny. Dlatego też zadanie wspólnoty zakonnej, od którego nie może się uchylić, i zarazem misja polega na tym, że ma ona być środowiskiem głębokiej braterskiej komunii, a przez to znakiem i bodźcem dla wszystkich ochrzczonych”⁹.

Duchowość komunii realizuje się najpierw poprzez wspólne ofiarowanie się Bogu i kroczenie drogą rad ewangelicznych. Wspólna realizacja otrzymanego charyzmatu jednoczy członków wspólnoty i sprawia, że chociaż każdy z nich jest inny, na swój sposób twórczo uczestniczą w jednej misji ofiarowanej im dla dobra wspólnoty Kościoła. Także wzajemna afirmacja i akceptacja stanowią wyraz jedności wzbudzonej dzięki łasce Ducha Świętego. Czerpiąc z jednego źródła, którym jest trójjedyny Bóg, wzajemne relacje są budowane nie tylko na przemijających wartościach ludzkich, ale na bazie mistyki, która zakorzeniona jest w jedności Trójcy Przenajświętszej¹⁰.

Duch komunii pogłębia się i utrwała dzięki ofiarności wszystkich członków wspólnoty. Sprzyja temu formacja postawy twórczej i wzajemnej odpowiedzialności za wzrost duchowy, a także otwartości, zdolności pomagania i przyjmowania pomocy od innych. Postawa wzajemnego daru z siebie jest czynną formą pierwszego ofiarowania, które zainicjowane zostało z łaski Bożej przy pozytywnej odpowiedzi człowieka na dar Bożego powołania do tej szczególnej formy życia. Jest to postawa

⁹ ŻBW 2.

¹⁰ Por. J. KICIŃSKI, *Wspólnota zakonna miejscem jedności i dialogu*, w: J. Wełna (red.), *Wspólnota sercańska – dom i szkoła komunii. Program formacji ciągłej na 2012 rok*, Kraków 2012, s. 62-68.

czynna i wymagająca, która w praktyce realizuje się w wysiłku zmierzającym do wzajemnego rozumienia siebie, świadomości inności i wykorzystania różnorodności jako daru, który buduje wspólnotę i Kościół¹¹.

2. Niektóre praktyczne elementy wymiaru wspólnotowego życia zakonnego

Tworzenie właściwych relacji we wspólnocie zakonnej wymaga nieustannego wysiłku ze strony wszystkich tworzących ją osób. Dojrzałe zaangażowanie polega najpierw na uświadomieniu sobie prawdy, że twórcą wspólnoty nie jest sam człowiek, ale Duch Święty, z którego inicjatywy poszczególne osoby dobrowolnie angażują się w życie wspólnotowe, aby z Jego natchnienia i wzoru odnajdywać we wspólnocie uczniów zgromadzonych wokół Pana¹². Świadomość tego powoduje, że zakonnik uświadamia sobie, iż jest „członkiem” żywego organizmu, z którym się utożsamia. Dzięki temu zatracą się powoli współczesna tendencja do anonimowości i indywidualizmu, a wzrasta przekonanie, że staje się on uczestnikiem radości i smutków, którymi żyje wspólnota. Kolejnym etapem dojrzałości w życiu wspólnotowym jest nabycie umiejętności prawdziwej troski o innych i daru z siebie. W rzeczywistości przyczynia się to do wzajemnych korzyści zarówno dla poszczególnych osób, jak też dla wspólnoty. Z biegiem czasu ontologia „daru z siebie” buduje postawę otwartości, która nie niweczy osobowości człowieka, lecz ją ubogaca i rozwija, umożliwiając wydobycie z własnego wnętrza drzemiących tam możliwości duchowych, intelektualnych i moralnych. Dar z siebie rozwija cnotę miłości, której towarzyszy radość, optymizm i entuzjazm.

By wspólnota zakonna mogła wzrastać i być wierna otrzymanemu charyzmatowi, konieczne jest wspólne rozeznanie woli Bożej, które zmierza do pełnienia misji otrzymanej od Pana. Służą temu zarówno organizowane systematycznie dni skupienia, spotkania wspólnoty, a tak-

¹¹ Por. L. POLESZAK, *Niektóre aktualne wyzwania dla życia zakonnego*, „Sympozjum” 1(34) (2018), s. 76-77.

¹² Por. *Reguła życia Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego (Księża Sercanie). Konstytucje i Dyrektorium generalne*, Kraków 2014 (dalej: Konst.), 59.

że mniej sformalizowane spotkania braterskie czy inne formy wymiany doświadczeń. Atmosfera braterstwa wzrasta, kiedy pielęgnuje się świętowanie ważnych wydarzeń, imiennin współbraci czy istotnych dla wspólnoty zakonnej uroczystości.

W budowaniu wspólnoty zakonnej nie można zapomnieć o tym, że składa się ona jednak z osób, które mają swoje słabości i one także mają wpływ na jakość życia zakonnego. „Ideal wspólnotowy nie może przesłaniać faktu, że każda rzeczywistość chrześcijańska budowana jest na ludzkiej słabości. «Wspólnota idealna», doskonała, jeszcze nie istnieje: doskonałe obcowanie świętych jest celem, który osiągniemy w niebieskim Jeruzalem. Nasz czas jest czasem wznoszenia, nieustannego budowania, zawsze można coś ulepszyć i dążyć razem do wspólnoty, która umie przebaczać i kochać. Wspólnoty bowiem nie są w stanie uniknąć wszelkich konfliktów. Jedność, którą powinni tworzyć, jest jednością ustanowioną za cenę pojednania. Ta niedoskonałość wspólnot nie powinna jednak zniechęcać»¹³.

Wśród codziennych trudności stanowiących przeszkody dla życia wspólnotowego można wymienić m.in. wybujały indywidualizm i dążność do niezależności, pychę i upór, lenistwo, brak pobożności, zaprzestanie pracy nad swoim charakterem i uświęceniem, grzechy języka (obmowy, wyśmiewanie, osądy), tworzenie „grup wzajemnej adoracji”, kierowanie się sympatiami i antypatiami, brak umiejętności przebaczenia (zaciętrzewienie, ciągle wytykanie błędów), brak troski o właściwe przeżywanie rekreacji (od strony przełożonego: brak animacji, słaba troska o wspólne miejsce rekreacji – wystrój, wyposażenie, produkty, brak określonego czasu rekreacji odpowiedniego dla potrzeb wspólnoty; od strony współbraci – nieobecność, lekceważenie osobistej odpowiedzialności za wspólnotę, krytyka i bojkotowanie inicjatyw)¹⁴. We wroście wspólnoty na pewno przeszkadza przywiązanie do telewizji czy innych środków komunikacji, wynoszenie problemów wspólnoty poza jej obręb czy źle funkcjonująca komunikacja. Powyższe przeszkody nie prze-

¹³ ŻBW 26.

¹⁴ Por. L. POLESZAK, *Wspólnota zakonna w świecie indywidualistów*, „Via Consecrata” 9(96) (2006), s. 24-27.

kreślają jednak możliwości budowania i wzrostu. Dzięki pragnieniu jedności i wzajemnemu przebaczeniu, pomimo powstających konfliktów, braterstwo jest możliwe w Jezusie Chrystusie, któremu każdy z członków wspólnoty zakonnej pragnie służyć¹⁵. Budowaniu wspólnoty ducha i serca sprzyja pamięć o potrzebie rozwijania zalet przydatnych we wszystkich relacjach ludzkich, takich jak dobre wychowanie, uprzejmość, szczerłość, opanowanie, delikatność, poczucie humoru czy umiejętność dzielenia się z innymi¹⁶.

Pokonywanie pojawiających się trudności staje się łatwiejsze i bardziej skuteczne, jeśli przyświeca mu troska o kierowanie się w życiu charyzmatem leżącym u podstaw powstania wspólnoty zakonnej. Zaangażowanie poszczególnych zakonników w różnorodne funkcje powierzone przez wspólnotę uświadamia uczestnictwo w jednej misji powierzonej dla dobra Kościoła. Życie wspólnotowe nie jest bowiem jedynie środkiem do osobistej doskonałości poszczególnych zakonników, ale stanowi najgłębszą realizację życia chrześcijańskiego i znak „nowego świata”, do którego zmierzamy. W ten sposób uwidacznia się wymiar profetyczny wspólnoty zakonnej, poprzez który świadczy ona o żywej obecności Jezusa Chrystusa w świecie i zwiastuje nadejście królestwa Bożego.

W rozwiązywaniu trudności spotykających każdą wspólnotę zakonną warto zwrócić uwagę na te problemy, które wymuszone zostają przez zmieniający się świat i aktualną sytuację życia zakonnego. Do takich wyzwań należy choćby problem umiędzynarodowienia. Współczesne dokumenty Kościoła zauważają, że w proces umiędzynarodowienia powinny zaangażować się wszystkie instytuty (żeńskie i męskie), dzięki czemu będą się one stawały miejscem różnego rodzaju wrażliwości i współistnienia różnych kultur, co nada życiu zakonnemu nowego wyrazu pro-rockiego¹⁷. Jednocześnie podkreśla się, że „ze szczególną uwagą należy

¹⁵ Por. Konst. 65.

¹⁶ Por. ŻBW 27.

¹⁷ Por. KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Młode wino, nowe bukłaki. Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte. Ukierunkowania*, Warszawa 2017 (dalej: MW), 40.

przyrzeć się współczesnemu zjawisku pospiesznego umiędzynarodowienia, zwłaszcza w instytutach żeńskich, z zastosowaniem rozwiązań często improwizowanych, bez roztropnego i stopniowego ich wprowadzania. Trzeba zdać sobie sprawę, że poszerzenie zasięgu geograficznego nie szło w parze z odpowiednią rewizją stylów i struktur, schematów mentalnych i znajomości kultur, która ułatwiałaby rzeczywistą inkulturację i integrację¹⁸.

Prostota życia zakonnego na wzór wspólnoty pierwszych uczniów Chrystusa jest z jednej strony miejscem doświadczenia mistycznej obecności zmartwychwstałego Pana¹⁹, z drugiej zaś staje się dzięki atmosferze radości i świeżości początków świadkiem odbudowy nowej ludzkości, zdolnym pozyskać serce każdego. Doświadczenie życia wspólnego przeradza się w ten sposób w misyjne świadectwo o braterstwie²⁰. „Życie w komunii staje się znakiem dla świata i siłą przyciągającą, która prowadzi do wiary w Chrystusa. W taki sposób wspólnota otwiera się na misję i sama staje się misją²¹”.

Zakończenie

Wspólnotowość jest charakterystyczną cechą życia zakonnego. Zgromadzeni w jednej rodzinie zakonnej członkowie poszczególnych instytutów starają się odzwierciedlać formę życia wspólnoty pierwotnego Kościoła i czerpać inspirację z jedności stanowiącej istotę Trójcy Przenajświętszej. Źródłem jedności wspólnoty zakonnej jest miłość, która rozlana jest w sercach poszczególnych jej członków przez Ducha Świętego. Inspiruje ona poszczególne osoby do wzajemnego daru z siebie i do poszukiwania dróg jedności, pomimo wzajemnej różnorodności, która dzięki życiu w duchu otrzymanego charyzmatu staje się źródłem uswię-

¹⁸ MW 39.

¹⁹ Por. VC 42.

²⁰ Por. KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Głóście. Do osób konsekrowanych, świadków Ewangelii wśród narodów*, Warszawa 2017 (dalej: G), 24-27.

²¹ G 28.

cenia i świadectwa o braterstwie. Pokonywanie trudności wynikających z ludzkich ograniczeń poszczególnych osób jest możliwe dzięki ukierunkowaniu na cel istnienia wspólnoty, którym jest służba Bogu i wspólnocie Kościoła. Motywuje on każdego z jej członków do przekraczania osobistych ograniczeń oraz do daru z siebie, który owocuje świeżością życia ewangelicznego oraz radością ze wspólnego kroczenia po drogach Pana. Dzięki tej postawie życie wspólnoty zakonnej staje się proroczym świadectwem dla współczesnego świata, mówiącym o nieustannej obecności Boga i Jego trosce o każdego człowieka.

Bibliografia

- Gogola J. W., *Duchowość osób konsekrowanych w świetle adhortacji Jana Pawła II Vita consecrata*, „Polonia Sacra” 3(36) (2014), s. 29-46.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Vita consecrata*, Rzym 1996.
- Kiciński J., *Wspólnota zakonna miejscem jedności i dialogu*, w: J. Węlna (red.), *Wspólnota sercańska – dom i szkoła komunii. Program formacji ciągłej na 2012 rok*, Kraków 2012, s. 57-68.
- Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Głóście. Do osób konsekrowanych, świadków Ewangelii wśród narodów*, Warszawa 2017.
- Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Instrukcja o życiu braterskim we wspólnocie Congregavit nos in unum Christi amor*, Rzym 1994.
- Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Młode wino, nowe bukłaki. Życie konsekrowane od Soboru Watykańskiego II i wyzwania nadal otwarte. Ukierunkowania*, Warszawa 2017.
- Kowalczyk D., *La Trinità, la famiglia umana e la comunità religiosa. Opportunità e limiti delle analogie trinitarie*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 1(29) (2021), s. 163-187.
- Poleszak L., *Niektóre aktualne wyzwania dla życia zakonnego*, „Symposium” 1(34) (2018), s. 73-87.
- Poleszak L., *Wspólnota zakonna w świecie indywidualistów*, „Via Consecrata” 9(96) (2006), s. 24-27.

Reguła życia Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego (Księża Sercanie). Konstytucje i Dyrektorium generalne, Kraków 2014.

II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Rzym 1964.

II Sobór Watykański, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, Rzym 1965.

Ks. Leszek Poleszak – sercanin, doktor teologii, rektor Wyższego Seminarium Misyjnego Księży Sercanów w Stadnikach, członek Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości. W pracy naukowej zajmuje się teologią Najświętszego Serca Jezusowego oraz duchowością.